

Mozi-cultura.

Két dolog van, ami az emberiséget előreviszi, ami az emberiség haladását előmozdítja: az egyik az új találmányok kieszelése, a másik a régi előítéletek, tévhitek megdöntése. A kettő egyébként együtt jár; egy új felfedezés, találmány majd mindig megdönt egy előbbi téves nézetet, felfogást és éppen ezért van az, hogy az új találmányokat olyan scrupulussal fogadják, mert az emberek nem szívesen mondanak le ábrándjaikról, tévhiteikről, hanem görcsösen ragaszkodnak előítéleteikhez.

Kezdetben úgy látszott, hogy a kinematographia elkerülte a találmányok e közös sorsát. Igaz, hogy nem is lépett fel nagy igényekkel, nem akarta mindjárt születésekor meghódítani a világot, hanem kezdetleges szerény formából fejlődött nagygyá, hatalmassá. Ma azonban, midőn megköveteli magának a kiérdemelt elismerést, kívánja, hogy megadják neki az emberiség kulturái tényezői között az őt illető helyet, akkor szembe találja magát emberek scrupulusával, mely irtózik minden újítástól, szemben találja magát a színházakkal, melyek végveszélyük tudatában kérlelhetetlenül és csökönyösen üldözik a lenézett, lebecsült mozit.

Az emberek már megszokták azt, hogy a színházban lássák a legnagyobb és egyedüli kulturái tényezőt és minden új színháznak alakulását örömmel és hozsannával fogadja a sajtó. E conservatív álláspont mellett persze nem is vehették észre, mily sikerrel kezdi felvenni a színházakkal a versenyt a mozi, mely fillérekért sokszor többet és hasznosabbat nyújt a népnek, mint a színház koronáért, tanulságos filmjeivel többet használ a népfelvilágosításnak, több eredményt ér el a népművelődés és az emberiség kulturájának fejlesztése terén, mint bármely más kulturái tényező. Innen van azután, hogy most, midőn az egész világon kitört az eddig lappangó harc a színház és a mozi között, midőn a színházi igazgatók nálunk is sarkukra állottak és harczra tömörültek a mozi ellen, egyesek nem tudták magukat hamarosan beleélni a változásba és napvilágot látott a kinemaszkeccseket betiltó rendelet, mely meg akar szüntetni egy új műfajt, egy új szórakozást pusztán csak azért, mert fillérekért nyújtja ugyanazt az élvezetet a közönségnek, amit a színház koronáért ad.

Ideje tehát, hogy a színház és mozi elkeseredett harczában állást foglaljunk, ideje, hogy behatóan foglalkozzunk a mozi szerepével a mai társadalomban, hogy megállapítsuk értékét és megjelöljük a helyet, melyet az emberiség kulturái tényezői között el kell foglalnia. Ideje, hogy rámutassunk ama

culturális értékre, mely ma még a moziban nagyrészt kiaknázatlanul hever és rámutassunk a hibákra, az elfajulásokra is, melyeket a mozi gyors fellendülésénél fogva el nem kerülhetett és amelyekről azt megtisztítani a jövő feladata és jelen cikknek is célja.

Mert kétségtelen, hogy a mozgófényképszínház ma tanulságos képeivel a népművelésnek egyik legeredményesebb eszköze lett. melynek fontossága már csak azért is rendkívüli, mert a »játszva tanulás« elvét valósítja meg. Tanít anélkül, hogy kifárasztana. Tanításában szívesen vesznek részt a legkülönbözőbb műveltségű néposztályok, ideértve még az analfabétákat is. Nem szabad tehát ezt a hasznot, mely a mozgófényképszínház eme culturális hivatásában rejlik, kiaknázatlanul hagyni.

Fel kell hívnunk a tudományos körök figyelmét erre a hatalmas segédeszközre, mely nagy eredményeket ér el már ma is a népművelés terén, és amelynek szemléltető tanításait hazánk és népünk javára kihasználni elsőrendű érdekünk. Messze külföldön felkelhetnék ugyanis a figyelmet hazánk szépségeire a róla készített felvételeink, iparunk, kereskedelmünk fejlődését előmozdíthatná a hasonló külföldi üzemek bemutatása, földművelő népünk gazdasági berendezéseit tökéletesíthetné az újabb gazdasági gépek, eszközök alkalmazásának magyarázat kíséretében való bemutatása és iskolai tanításunk eredményességét is nagyon fokozhatná a földrajz, természetrajz, physikai köréből vett felvételek szemléltető oktatása, nem is említve a történelmi képek lelkesítő, honfiúi büszkeséget, önértzetet fejlesztő hatását.

Alig van a tudománynak olyan ajtaja, melyen a kinematographia be nem kopogtatott volna és melyben be nem fogadták volna szívesen azt; alig van a tudománynak olyan ága, melyben jelentős eredményt nem tudott volna elérni. Legelőször a földrajz nyert segítő társat a kinematographiai felvételekben és nagy a száma ma is a felvételekben, melyek megismertetnek hazánk és a külföld legszebb vidékeivel, szemléltető fogalmat adnak a népek gazdasági életéről, szokásairól, néprajzi viszonyairól, ma már jórésztben a természet után színezett képek által. Egyformán bemutatva látjuk közöttük az európai nagyvárost modern társadalmi berendezéseivel és a kínaiak falvait; betekintést nyerünk általuk az afrikai néptörzsek életébe, végignézhethetjük a rizsföldek gondozását Japánban csakúgy, mint a gyapotaratást a négereknél. Asszonyainknak sem kell Parisba fáradniuk, ha az ottani divat legújabb alkotásait akarják megtekinteni. Amit ezernyi leírás, ismertetés nem lenne képes elérni, azt megteszi játszva és rövid időn belül néhány film. És valóban kár, hogy eddig a magyar tárgyú felvételek még oly csekély számban vettek részt a

mozgófényképek nagy világforgalmában, mert messze a világon felkelhették volna a figyelmet a Tátra, a Balaton, a Vaskapu, vagy fővárosunk szépségeire a róluk készített mozgófényképfelvételek, melyek minden leírásnál, photographiánál nagyobb propagandát csinálnának azoknak.

Azonban a tudományos kutatás sem nélkülözheti a kinematographiát. Modern expedíció ma már felvevőgép nélkül elképzelhetetlen.

Magával vitte a déli sarkra az egyik filmgyár felvevő-operateurjét SCOTT kapitány, aki remek felvételeket készített az egész útról. De régen vannak felvételeink a madarak életéről, a méhkasok, a hangyabolyok belsejéről és bemutatva látjuk már a mikromematographia segítségével nagyítva a bacillusok, véglények fejlődését, gyorsítva a fű növését, avagy lassítva a puskagolyó útját egyforma tökéletességgel. És nem hagyhatjuk itt említés nélkül az egy-egy hét nevezetesebb eseményeiről készült actualis felvételeket sem, melyeknek gyorsasága nem egyszer bámolatba ejt és melyek az illustrait lapok hetenkénti actualis képeit vannak hivatva pótolni, kiegészíteni, illetve élőképekké változtatni.

Különös fontossággal bírnak az ipari felvételek, mert nem ritkán a mozgó kép által tökéletesebb képet nyerünk az iparágról, mint a valóságban való megtekintésnél. Egy gyártelepnek megtekintése pl., bármily hasznos is a valóságban, igen sok bajjal jár. Az egyes osztályok nincsenek a néző szempontjából kellőleg csoportosítva és az egyes részek, szerkezetek összevissza való elhelyezése, ami egy gyárban sem kerülhető el, főleg azonban a gépek fűlsiketítő lármája nagyon megnehezíti és zavarja a jó megfigyelést. Ellenben a mozgófénykép teljes csendben a tudományos és természetes sorrendben mutatja be a gyár teleprészeit, a nyersanyagok esetleg a távoli országokban, Indiában, Amerikában való beszerzésétől a kész feldolgozásig és elszállításig, az előállítás apróbb folyamatait kellő nagyításban és lassításban, a nevezetesebb, fontosabb részeket pedig kellően kiemelve, úgy hogy egy iparág kinematographiai megismerése felér a valóságban való megismeréssel, sőt talán még eredményesebb is annál.

Ugyanez áll az orvosi műtétekről készült felvételekről, melyek a közeli jövőben leghathatósabb eszközei lesznek az orvostudományi oktatásnak. Könyvből nem igen lehet egy sebészeti műtétet megtanulni, csakis a gyakorlattal. Elengedhetetlen itt, hogy az orvosjelöltek végignézzék a nevezetesebb tanárok operatioit, mi azonban a valóságban igen sok akadályba ütköznek. Az ilyen operationak a legnagyobb gyorsasággal és csendben kell lefolynia és éppen a súlyosabb, nehezebb eseteknél nagyobb közönség nem lehet jelen, már csak azért sem, mert a távolabb állók úgy sem látnának

sokat. Ha azonban ilyen operatioról kinemaiographiai felvétel készül úgy azt magyarázat kíséretében bármilyen számú hallgatóság előtt be lehet mutatni, sőt az operatio lefolyását a mozgófényképnel bármelyik helyen meg is lehet lassítani, vagy megállítani, hogy a műtét egyes részeit, melyek a valóságban a legnagyobb gyorsasággal folynak le, hosszabb ideig lehessen tanulmányozni. Sok mozgófénykép van már olyan dolgokról is, melyet az orvosnövendékek nagy részének egyáltalában nem állana módjában megnézni. Ilyenek a bacillusokról, serumkezelésekről, egyes ritkább betegségek lefolyásáról készült felvételek és a ma még kezdetleges, de nagyjövőjű Röntgen-mozgóphotographiák. Egész sereg orvostudományi felvétel azonban a laikusok szempontjából is igen nagy jelentőséggel bír. Igen nagy a gyakorlati jelentősége pl. a mentés módjait, a balesetek alkalmával való eljárást, egyes gyakrabban előforduló bajoknál az orvos jöveteléig való kezelést, vagy a kuruzsló szerek ártalmasságát bemutató filmeknek.

Nincsen azonban olyan ága a tudománynak, ahol a mozgófénykép ne volna használható. Az itt vázoltakban koránt sincsen kimerítve a kinematographia minden haszna, egész alkalmazhatósága. Hiszen szédületes perspectivát nyerünk ezen iparág jövőjéről, ha csak elgondoljuk, hogy napok kérdése már csupán, hogy feltalálják a beszélőgépeket, hogy beszélőtehetséggel ruházzák fel a vásznon szereplő személyeket, teljes összhangzásba hozzák a phonographot a vetítógéppel és így a jeleneteket, a történelmi eseményeket teljes hűségükben örökíthessék meg. Mialatt a mozgófénykép a jelenetet látószerveink benyomása alapján örökíti majd meg, beszélőgépekkel fel fogják fogni a kimondott hangokat, éneket és az electro-mos áram által egyöntetűen hajtott két kis motor fog gondoskodni arról, hogy a két gépezet a vetítógép és a phonograph mozgása a bemutatásnál is egyöntetű, synchronisticus maradjon.

A beszélő, éneklő képekkel pedig új útja fog megnyílni a kinematographia fejlődésének, mert a képek a legteljesebb hűséggel örökítik majd meg az elmúlt jeleneteket. A beszélőgép megőrzi majd a nagy szónokok beszédeit, a mozgófénykép pedig elénk fogja varázsolni a nagy színészek játékait, a két lemez pedig valósággal fel fogja támasztani elhunyt nagyja inkát.

Ennek fontosságát pedig nem lehet kicsinyelni. Mennyiért nem adnók ma, ha felvételeink volnának elhunyt nagyjainkról, elmúlt, lejátszódott nemzeti eseményeinkről; ha hallhatnánk, láthatnók Kossuthot s újra lelkesíthetne csodás beszélőképességével; újra lejátszódhatnék előttünk az 1848. márczius 15-iki jelenet és miközben szemünk előtt megjelenne a museum előtti lelkes tömeg, élén a márcziusi ifjakkal, Petőfi saját elő-

adásában hallhatnók mi is a nagy és dicső pillanat hevében elszavalt »Talpra Magyar«-t.

Eddig lehetetlennek hittük volna az ilyesmit és ma már megvan rá a módunk. Nincs messze az idő, mikor nagy embereinknek ilyen beszélőfényképlemezekből csinálhatunk pantheont, mikor nagy nemzeti eseményeink emlékét, kőnél, éreznél és a betűnél is marandóbban és hívebben őrzi majd meg a fonograph és a kinematographia.

Az akadémia összes tagjainak székfoglalóját beszélőgép-felvételek fogják megörökíteni és a nagy emberek halálának évfordulóján a legszebb emlékbeszédnél is felemelőbben foghatni, ha maguk az elhunytak jelennek meg előttünk és szólnak hozzánk csodás tehetségeikkel.

A nagy színészek, színésznők maguk elé fogják varázsolhatni első felléptüket, ifjúságukat, diadaluk, ünneplésük színhelyét teljes hűséggel. És a felvételek olcsósága még a kevésbé tehetőseknek is lehetővé fogja tenni ifjúkoruknak, életük nagy eseményeinek megörökítését.

Meg fog szünni tehát az az idő, mikor – hogy Schiller gyönyörű szavaival éljek, -

.... stirbt der Zauber mit dem Künstler ab,
Und wie der Klang verhallet in dem Ohr,
Verrauscht des Augenblicks geschwinde Schöpfung,
Und ihren Ruhm bewahrt kein dauernd Werk

és két kicsiny lemez örök életet fog biztosítani az emberiség nagyjainak, tudósoknak, szónokoknak egyaránt.

Hiába tehát a conservatívek, az újítást ellenzők minden igyekezete, a mozit háttérbe szorítani, elnyomni nem lehet. A mozgósínházak jövője és útjának állására hiába való minden kísérlet.

Gábor Dezső.